

NABBAN

Arkeologisk utredning

L1951:2201

Del av fastighet Alfta Kyrkby 11:5

Alfta socken

Ovanåkers kommun

Hälsingland

Olof Håkansson

NABBAN

Arkeologisk utredning

L1951:2201

Del av fastighet Alfta Kyrkby 11:5
Alfta socken
Ovanåkers kommun
Hälsingland

Rapport 2023:01
Olof Håkansson

Länsmuseet Gävleborgs rapportserie

Rapportserien innefattar rapporter inom länsmuseets verksamhetsområden arkeologi, bebyggelsehistoria, byggnadsvård, kulturmiljövård, etnologi, konst- och kulturhistoria.

Du kan själv ladda hem rapporter i PDF-format från länsmuseets hemsida www.lansmuseetgavleborg.se

Rapporter, böcker och mycket annat kan du köpa/beställa i länsmuseets butik butik@xlm.se eller 026-65 56 35.

Utgivning och distribution:

Länsmuseet Gävleborg
Södra Strandgatan 20, 802 50 Gävle
www.lansmuseetgavleborg.se

© Länsmuseet Gävleborg 2022

Omslagsbild: Grindstolpe från objekt 7. Foto från nordväst av Olof Håkansson. Staten har rätt att sprida dokumentationsmaterialet och rapporten enligt CC BY-licens. Länsmuseet Gävleborg medger spridning av dokumentationsmaterialet med Creative Commons licensen CC BY, undantaget kartmaterial: ©Lantmäteriet, dnr I2018/00110.

Print: Trycktrean

INNEHÅLL

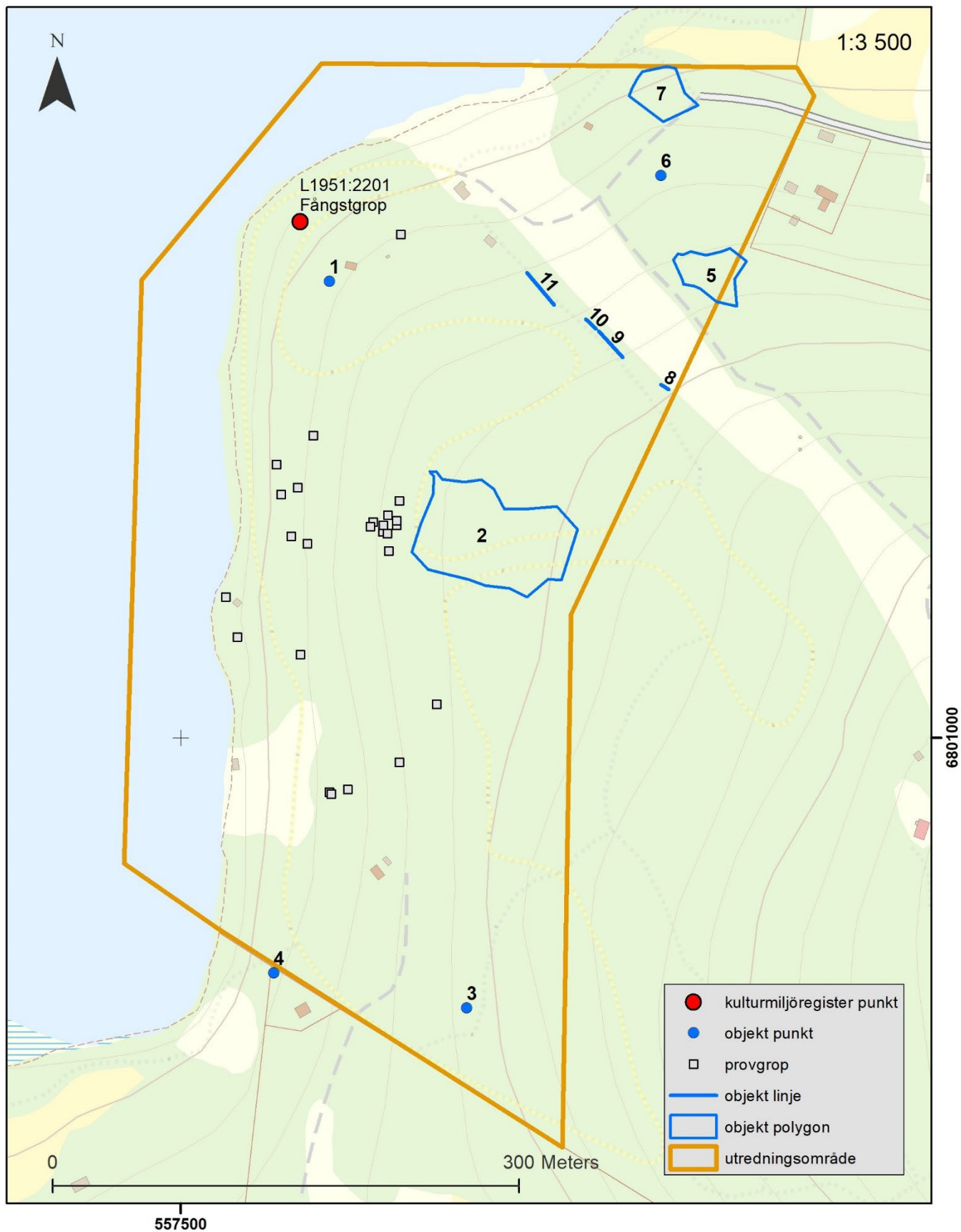
Innehåll.....	3
Sammanfattning	5
Inledning	7
Målsättning och metod	7
Topografi och fornlämningsmiljö	7
Resultat.....	7
Förslag på vidare åtgärder.....	10
Administrativa uppgifter	14
Referenser	14
Bilaga 1. Objekttabell.....	15

Figur 1. Översiktskarta, utredningsområdet markerat med blått.

SAMMANFATTNING

Länsmuseet Gävleborg har under perioden 8 till 10 juni 2022 utfört en arkeologisk utredning av en yta inom friluftsområdet Nabban, inom del av fastighet Alfta Kyrkby 11:51, i Alfta socken, Ovanåkers kommun (Länsstyrelsen Gävleborg 2022-05-20, dnr 9245-2021). Ovanåkers kommun har för avsikt att detaljplanelägga området inför bostadsbyggande. Två områden med äldre åkermark med tillhörande röjningsrösen påträffades vid utredningen. Utöver detta identifierades sju enskilt liggande röjningsrösen, ett gränsmärke samt en bebyggelse lämning. Inom utredningsområdet upptogs 25 provgropar på stenålderslägen. Inga boplatsslämningar påträffades.

Figur 2. Fastighetskartan med utredningsområdet, påträffade kulturlämningar och provgropar.

INLEDNING

Länsmuseet Gävleborg har utfört en arkeologisk utredning av en yta inom friluftsområdet Nabban, på fastigheten Alfta Kyrkby 11:51, i Alfta socken, Ovanåkers kommun (efter beslut av Länsstyrelsen Gävleborg 2022-05-20, dnr 9245-2021). Ovanåkers kommun har för avsikt att detaljplanlägga området för att möjliggöra bostadsbyggande på en del av ytan. Utredningen gjordes under perioden 8 till 10 juni 2022 av Olof Håkansson och Maria Björck.

SYFTE OCH METOD

Syftet med utredningen var att fastställa om fornlämningar eller övriga kulturhistoriska lämningar fanns inom området, för att ge länsstyrelsen beslutsunderlag inför fortsatta åtgärder. Resultatet kan användas som planeringsunderlag av Ovanåkers kommun.

Inför fältarbetet gjordes en genomgång av de digitala arkiven. Jordförhållandena i området studerades via Sveriges geologiska undersöknings öppna data. Lantmäterimyndighetens historiska kartor, Skogsstyrelsens databas Skog och historia och Riksantikvarieämbetets Kulturmiljöregister har gåtts igenom.

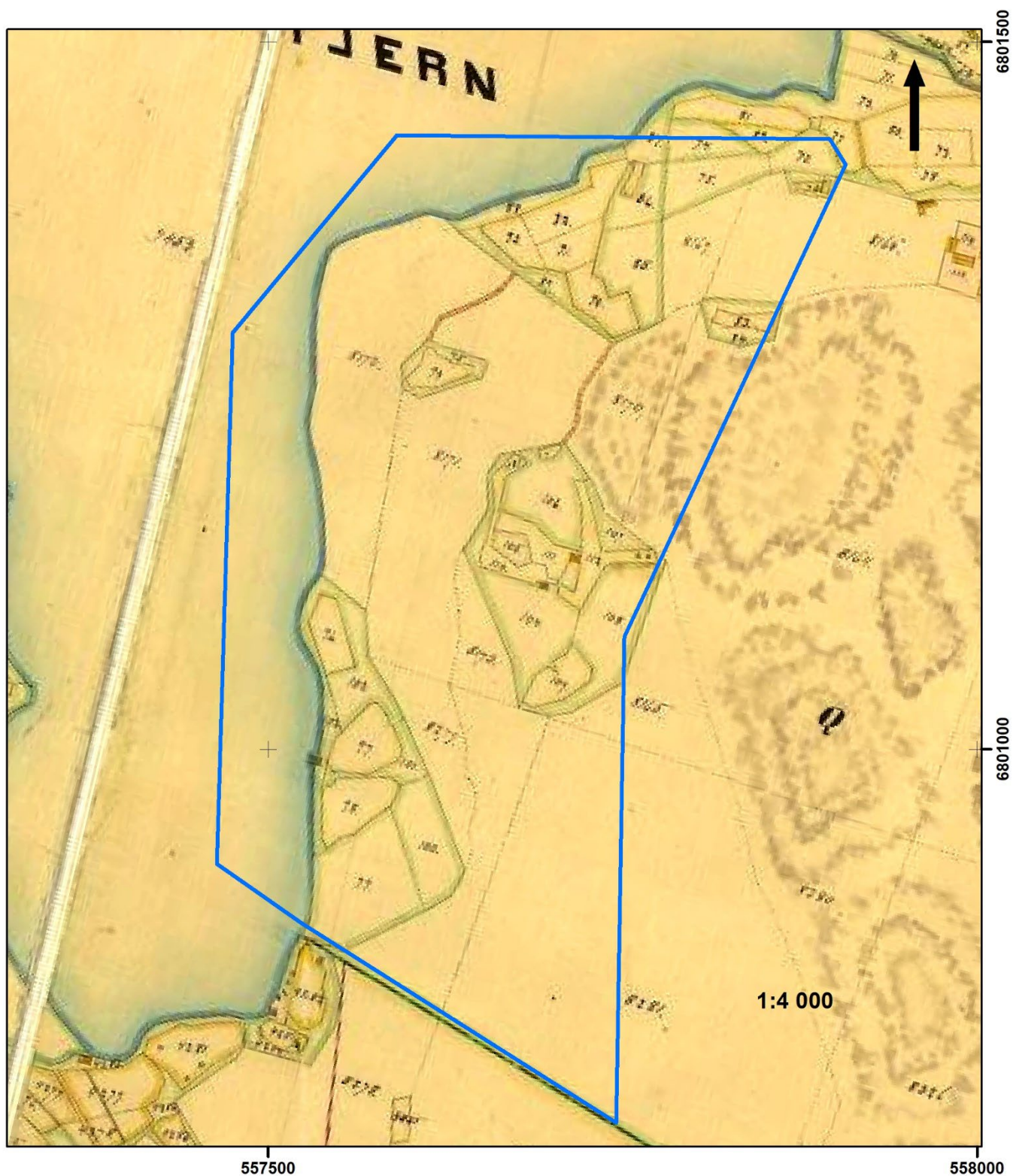
Vid utredningen inventerades hela ytan okulärt. Jordförhållanden sonderades med jordsond för att konstatera jordens beskaffenhet. Strandkanten längs med Kyrksjön genomsöktes efter slagg. Påträffade lämningar dokumenterades med fotografi och beskrivning i text, samt mättes in med handhållen GPS-mottagare med mjukvaran Mapit. På boplatslägen för stenålder upptogs 24 provgropar. Efter utredningen fylldes provgroparna igen.

TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ

Utredningsområdet ligger på västra sidan av berget Nabban i en kraftig sluttning ned mot sjön Kyrktjärnen. Området ligger cirka 96-135 meter över havet. Nordväst om Kyrktjärnen finns tätorten Alfta. Berggrunden i området utgörs av granit som är 1,8-1,9 miljarder år gammal (SGU jordartskarta). Området består av blockig moränmark med blandskog. Ett elljusspår genomkorsar området och i den norra delen finns en före detta skidbacke. Innan utredningen var en fornlämning känd inom utredningsområdet, en fångstgrop för varg (L1951:2201). I landskapet närmast utredningsområdet finns det få registrerade lämningar. Inom cirka en kilometer från utredningsområdet finns i söder en möjlig fornlämning i form av lägenhetsbebyggelse (L1951:2550) samt en uppgift om blästbrukslämning (L1951:1518). Åt öster finns en övrig kulturhistorisk lämning bestående av en hägnad (L1951:1444). Åt väster finns en fyndplats för en hacka av skifferbergart (L1951:1951).

RESULTAT

I Skogsstyrelsens databas *Skogens pärlor* finns inga lämningar registrerade. Den skuggade markmodellen på Riksantikvarieämbetets fornminnesregister *fornsök* gav inte heller någon indikation på fornlämningar. Vid inventeringen påträffades två områden med äldre igenvuxen åker med tillhörande röjningsrösen. Utöver detta identifierades sju enskilt liggande röjningsrösen, ett gränsmärke samt en sentida bebyggelselämning. Samtliga lämningar utgör övriga kulturhistoriska lämningar.

Figur 3. Laga skifteskarta från 1861 med utredningsområdet markerat med blå linje. Flera av åkermarkerna finns ej med på Ekonomiska kartan (fig. 4).

Figur 4. Ekonomiska kartan från 1958. Det finns färre åkermarker på denna karta i jämförelse med laga skifteskartan från 1861 (fig. 3).

Den största lämningen är en igenvuxen åkermark med tillhörande röjningsrösen (objekt 2, se figur 2, 5 och bilaga 1). Lämningen består av minst tre åkrar och tretton röjningsrösen. Röjningsrösen ligger i kanten av oregelbundna åkrar. Åtta av de tretton röjningsrösen är hägnadsliknande. Rösen är övermossade och ger ett ålderdomligt intryck. Området är uttritat med åkrar och hus på laga skifteskartan från 1861, men finns inte med på vare sig generalstabskartan från 1915 eller den ekonomiska kartan från 1958 (figur 3 och 4). Det andra området med igenvuxen åkermark med tillhörande röjningsrösen (objekt 5, se figur 2 och bilaga 1) är beläget i den nordöstra delen av utredningsområdet och sträcker sig delvis utanför gränsen för utredningsområdet. Lämningen består av en oregelbunden åker och tre hägnadsliknande röjningsrösen. I den norra delen av utredningsområdet finns en 43×32 m stor sentida bebyggelselämning (objekt 7, se figur 7, 8, bilaga 1). Ytan består av två svagt böjda terrasseringsuppbbyggnader av natursten. Den övre terrasseringsuppbbyggnaden har två trappor i natursten, inom området finns en grindstolpe i granit, ett röjningsröse och ut mot stigen vid den nuvarande parkeringen en gjuten trappa i betong (figur 7, 8). Bebyggelselämningen finns med på den ekonomiska kartan från 1958 (figur 4). Längs ena långsidan av den före detta skidbacken finns intermitterande längs en cirka 120 meter lång sträcka röjningsrösen (objekt 8, 9, 10, 11). Skidbacken sammanfaller med före detta åkermark (figur 2, 3, 4). Rösen finns med på laga skifteskartan från 1861 men inte på den ekonomiska kartan från 1958 (figur 3, 4). Utspridda över utredningsytan är ytterligare tre röjningsrösen (objekt 6, 1, 3, se figur 2 och bilaga 1). Strax utanför utredningsområdet finns ett fundament till ett gränsröse. Visarstenen saknas och lämningen är övermossad

(objekt 4, figur 2, 6 och bilaga 1). Gränsröset ligger i aktiv gräns men är idag ersatt av ett järnrör någon meter från gränsröset. Gränsen finns med på laga skifteskartan från 1861.

Inga boplatslämningar påträffades i de upptagna provgroparna.

Utredningsområdet var skadat av ett eljusspår samt av de gropar som grävts över området för geologisk provtagning. I synnerhet vid objekt 2 var provtagningsgropen olämpligt placerad och har skadat lämningen.

FÖRSLAG PÅ VIDARE ÅTGÄRDER

Länsmuseet Gävleborg anser att om exploateringen inte kan undanta fångstgropen bör denna undersökas och de övriga lämningarna bör karteras.

Figur 5. Ett av de övermossade hägnadsliknande röjningsrösena, objekt 2. Foto från väster: Olof Håkansson.

Figur 6. Gränsmärke, objekt 4. Foto från nordväst: Olof Håkansson.

Figur 7. Betongtrappa upp till lägenhetsbebyggelse, objekt 7. Foto från sydöst: Olof Håkansson.

Figur 8. Trappa vid övre terrassen av lägenhetsbebyggelse, objekt 7. Foto från nordväst: Olof Håkansson.

Figur 9. Geologgrop upptagen i objekt 2, område med fossil åker. Foto från nordväst: Olof Håkansson.

Figur 10. Röjningsröse, objekt 6. Foto från norr: Olof Håkansson.

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Länsstyrelsens diarienummer: 9245-2021
Länsstyrelsens beslutdatum: 2022-05-20
Länsmuseet Gävleborgs diarienummer: 2022-119/320
Undersökningstid: 8-10 juni 2022
Projektledare: Olof Håkansson
Personal: Olof Håkansson och Maria Björck
Fastigheter: Alfta Kyrkby 11:51
Socken: Alfta
Kommun: Ovanåker
Koordinatsystem: Sweref 99 TM
Arkeologitimmer i fält: 48
Dokumentationshandlingar: förvaras i Länsmuseet Gävleborgs arkiv
Fynd: inga fynd togs tillvara

REFERENSER

Riksantikvarieämbetet Fornsök

Webbapp på [App.raa.se/open/fornsok/](https://app.raa.se/open/fornsok/) visad 2022 06 02-03

Rikets allmänna kartverks arkiv

Ekonomiska kartan år 1958, Alfta, 15G0c58

Generalstabskartan 1915, Alfta J243-109-1

Lantmäteristyrelsens arkiv

Laga skifte 1861, Alfta socken Kyrkbyn nr 1-30 Lantmäteristyrelsens arkiv blad 2.

Skogsstyrelsen Skogens pärlor

Webbapp på [Skogsstyrelsen.se](https://skogsstyrelsen.se), visad 2022 06 02

Sveriges geologiska undersökning

Webbapp på apps.sgu.se/kartvisare/ visad 2022 05 22

BILAGA 1. OBJEKTTABELL

Objekt	Lämningstyp	Beskrivning	Antikvarisk status
1 L2022:3644	Röjningsröse	Röjningsröse, 7×2 m (NV-SÖ) och 0,2–0,5 m h, av 0,2–0,8 m st stenar. Terräng: V-sluttande moränmark. Skogsmark, blandskog.	Övrig kulturhistorisk lämning
2 L2022:3668	Område med fossil åker 3 fossil åker, övrig 13 röjningsröse, 13	Område med äldre igenvuxen åkermark, 96×65 m (NV-SÖ), bestående av minst 3 åkrar och minst 13 röjningsrösen. Åkrarna är oregelbundna och röjningsrösena ligger i och längst med åkerkanterna. 8 av röjningsrösena är hägnadslänkande, 10–45 m l, 2–6 m br och 0,5–1 m h, 5 av röjningsrösena är 3–4,5 m diam till 3–8×2–6 m st och 0,3–0,6 m h. Röjningsrösena är uppbyggda av 0,2–1 m stora stenar, övermossade. Terräng: Småkuperad igenväxt odlingsmark i moränmark. Skogsmark, blandskog. Skador: Elljusspår löper genom området på två ställen, geologgrop ca 7×6 m st.	Övrig kulturhistorisk lämning Kommentar: Finns med på Laga skifte, 1861, Alfta socken Kyrkbyn nr 1-30. Lantmäteristyrelsens arkiv. Finns ej med på Ekonomiska kartan 1955.
3 L2022:3669	Röjningsröse	Röjningsröse, 3×2 m och 0,4 m h (NV-SÖ), av 0,2–0,4 m st stenar, övermossade. Terräng: V-sluttande moränmark. Skogsmark, blandskog.	Övrig kulturhistorisk lämning
4 L2022:3775	Gränsmärke	Fundament till gränsröse, 1 m diam, av 0,25–0,3 m st stenar, övermossade. Visarstenen saknas.	Fornlämning Gränsen finns med på Laga skifte, 1861, Alfta socken

			Kyrkbyn nr 1–30. Lantmäteristyrelsens arkiv.
5 L2022:3671	Område med fossil åker 1 fossil åker, övrig 3 röjningsröse	Område med äldre igenvuxen åkermark, 50×33 m (NV-SÖ), bestående av 1 åker och 3 röjningsrösen. Åkern är oregelbunden. Röjningsrösena är hägnadsliknande, 14-33 m l, 2-3 m br och 0,6-1 m h, av 0,2-1 m st stenar, övermossade. Terräng: NV-sluttande odlingsmark i moränmark. Skogsmark, blandskog. Skador: Körspår efter skogsmaskin (N-S) och en stig som löper genom området.	Övrig kulturhistorisk lämning Kommentar: Finns med på Laga skifte, 1861, Alfta socken Kyrkbyn nr 1–30. Lantmäteristyrelsens arkiv. Finns ej med på Ekonomiska kartan 1955.
6 L2022:3673	Röjningsröse	Röjningsröse, 4,5×2 m (N-S) och 0,4 m h, uppbyggd av 0,1–0,8 m st stenar, övermossade. Terräng: N-sluttande moränmark. Skogsmark, blandskog.	Övrig kulturhistorisk lämning
7 L2022:3674	Lägenhetsbebyggelse övrig	Bebyggelselämning, 43×32 m st (NV-SÖ), bestående av 1 trappa, 2 terrasseringar och 1 röjningsröse. Cementtrappan har hört till ett hus, inga övriga lämningar finns kvar efter huset, finns i områdets SV del. Terrasseringarna är svagt böjda, 17 och 27 m l (Ö-V) och 0,6-0,8 m h, uppbyggda av 0,3-0,8 m st stenar. Den övre terrasseringen har 2 trappor uppbyggda av natursten, med 3 respektive 4 trappsteg. Troligen har terrasseringarna brukats till trädgårdsodling, är i den N delen av området. Röjningsröset är 10×6 m	Övrig kulturhistorisk lämning Finns med på Ekonomiska kartan 1955.

		(NV-SÖ), av 0,1-0,8 m st stenar. I NÖ delen av området finns en grindstolpe av granit, 1,3 m h. N-sluttande moränmark. Skogsmark, blandskog.	
8 L2022:3675	Röjningsröse	Röjningsröse, 8×6 m och 0,8 m h, av 0,2-1,5 m st stenar. Direkt V om före detta åkermark och senare slalombacke. Terräng: NV-sluttande moränmark. Skogsmark, barrskog med inslag av lövträd. Skador: På röjningsröset har det lagts större stenblock vid sentida röjning.	Övrig kulturhistorisk lämning Kommentar: Finns med på Laga skifte, 1861, Alfta socken Kyrkbyn nr 1–30. Lantmäteristyrelsens arkiv. Finns ej med på Ekonomiska kartan 1955.
9 L2022:3677	Röjningsröse	Röjningsröse hägnadsliknande, 25×1-4 m och 0,5-1,3 m h, uppbyggd av 0,1-1,2 m st stenar. Direkt V om före detta åkermark och senare slalombacke. Terräng: NV-sluttande moränmark. Skogsmark, barrskog med inslag av lövträd. Skador: På röjningsröset har det lagts större stenblock vid sentida röjning.	Övrig kulturhistorisk lämning Kommentar: Finns med på Laga skifte, 1861, Alfta socken Kyrkbyn nr 1–30. Lantmäteristyrelsens arkiv. Finns ej med på Ekonomiska kartan 1955.
10 L2022:3680	Röjningsröse	Röjningsröse, 8×3 m och 1,2 m h, uppbyggd av 0,1-1 m st stenar. Direkt V om före detta åkermark och senare slalombacke. Terräng: NV-sluttande moränmark. Skogsmark, barrskog med inslag av lövträd. Skador: På röjningsröset har det lagts större stenblock vid sentida röjning.	Övrig kulturhistorisk lämning Kommentar: Finns med på Laga skifte, 1861, Alfta socken Kyrkbyn nr 1–30. Lantmäteristyrelsens arkiv. Finns ej med på Ekonomiska kartan 1955.

11 L2022:3681	Röjningsröse	Röjningsröse hägnandsliknande, 25×1-4 m och 0,5-1,3 m h, uppbyggd av 0,1-1,2 m st stenar. Direkt V om före detta åkermark och senare slalombacke. Terräng: NV-sluttande moränmark. Skogsmark, barrskog med inslag av lövträd. Skador: På röjningsröset har det lagts större stenblock vid sentida röjning.	Övrig kulturhistorisk lämning Kommentar: Finns med på Laga skifte, 1861, Alfta socken Kyrkbyn nr 1–30. Lantmäteristyrelsens arkiv. Finns ej med på Ekonomiska kartan 1955.
------------------	--------------	---	---

LÄNSMUSEET GÄVLEBORG, SÖDRA STRANDGATAN 20, 802 50 GÄVLE. WWW.LANSMUSEETGAVLEBORG.SE